

خاندان‌های شیعه خاندان میثم تمار

دکتر منصور داداش‌نژاد

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
پاییز ۱۴۰۴

داداش نژاد، منصور، ۱۳۴۵ -

-Dadashnezhad, Mansur, 1967

خاندان‌های شیعه: خاندان میثم تمار / منصور داداش نژاد؛ ویراستار علی حائری‌مجد - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۴.

بیست و یک، ۲۵۵ ص. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۷۹۸؛ تاریخ اسلام: ۱۶۸)

ISBN: 978-600-298-593-4

بها: ۳۶۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه. ص. [۲۴۵] - ۲۵۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.

خاندان میثم تمار.

۱. میثم تمار، - ۶۰ ق. ۲. شیعه--سرگذشتنامه. ۳. Shi'ah -- Biography. الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

۲۹۷/۹۴۲

BP۳۴/۵/م۹

۱۰۲۹۷۷۶۸

شماره کتابشناسی ملی

خاندان‌های شیعه؛ خاندان میثم تمار

مؤلف: منصور داداش نژاد (دانشیار پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)

ویراستار: علی حائری‌مجد

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه‌آرایی: تحریر اندیشه

چاپ اول: پاییز ۱۴۰۴

تعداد: ۱۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۳۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۸-۵۹۳-۴

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰

(انتشارات ۳۲۱۱۱۳۰۰) نمابر: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروشگاه اینترنتی: https://shop.rihu.ac.ir

مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و هدایت پدیده‌های انسانی در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر است و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی، فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به‌عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی رحمته‌الله، بنیان‌گذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» را در سال ۱۳۶۱ فراهم کرد و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت استادان حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جامعه علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار بیش از ۷۹۰ عنوان کتاب و ۹ نشریه علمی اشاره کرد.

کتاب حاضر به عنوان منبع پژوهشی برای استادان و دانشجویان رشته تاریخ تشیع و تاریخ اهل بیت (علیهم السلام) در مقاطع مختلف و نیز علاقه مندان به مطالعات تاریخ تشیع، تاریخ اسلام و تاریخ اهل بیت (علیهم السلام) فراهم شده است.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان، پژوهشگاه بر خود لازم می داند از زحمات مؤلف محترم اثر، دکتر منصور داداش نژاد و نیز از ارزیاب گرامی، دکتر سعید طاووسی مسرور، سپاسگزاری نماید.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
------------	---

فصل اول: میثم تمار و فرزندان

الف) میثم بن یحیی تمار.....	۵
نام و انتساب.....	۵
یار امام علی (علیه السلام).....	۷
کتاب میثم و راویان از او.....	۹
اخبار و روایات میثم.....	۱۰
خبر اول - پیشگویی امام علی (علیه السلام) در مسیر رفتن به صفین.....	۱۰
خبر دوم - تأکید بر قدرت خارق العاده امام علی (علیه السلام).....	۱۱
خبر سوم - مسخ شدن منکران ولایت و وصایت امام علی (علیه السلام).....	۱۱
خبر چهارم - زنده کردن مرده توسط امام علی (علیه السلام).....	۱۱
خبر پنجم - پیشگویی پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره جعفر کذاب.....	۱۲
خبر ششم - خبر میثم از معجزه‌ای از امام علی (علیه السلام).....	۱۲
خبر هفتم - درخواست بهشت و جهنم برای بعضی اصحاب امام علی (علیه السلام).....	۱۲
خبر هشتم - روابط امام علی.....	۱۲
خبر نهم - آگاهی میثم از درد دل امام علی (علیه السلام).....	۱۲
خبر دهم - خبر امام علی (علیه السلام) از شهادت خویش.....	۱۳
خبر یازدهم - پیشگویی امام علی (علیه السلام) از شهادت میثم تمار.....	۱۳
خبر دوازدهم - تأکید بر دانش غیبی میثم تمار.....	۱۳
اخبار دیگر میثم.....	۱۴
خبر شهادت میثم.....	۱۶
پیشگویی شهادت میثم.....	۱۹
مرحله اول: اشاره ضمنی به شهادت.....	۲۰

مرحله دوم: توسعه در مقدمات خبر.....	۲۰
مرحله سوم: توسعه در پیشگویی.....	۲۱
مرحله چهارم: مشروعیت بخشی.....	۲۳
مرحله پنجم: توسعه در سند روایت و بهبود موقعیت میثم.....	۲۴
مرحله ششم: تسری پیشگویی به اصحاب امام علی (علیه السلام).....	۲۶
ب) فرزندان میثم.....	۲۸
۱. صالح بن میثم.....	۳۰
مشایخ.....	۳۱
۱. میثم تمار.....	۳۱
۲. امام باقر (علیه السلام).....	۳۱
۳. بُریده اسلمی.....	۳۲
۴. عَبَّاد بن رَبِیع.....	۳۳
۵. عمران بن میثم.....	۳۳
۶. زید بن وَهَب جُهَنی.....	۳۳
۷. یَرِیم بن علاء کوفی.....	۳۴
۸. حَبَّابَه والیه اسدیہ.....	۳۴
۹. زاذان ابوعمر.....	۳۴
۱۰. ابو خالد تمار.....	۳۴
۱۱. امام صادق (علیه السلام).....	۳۴
۱۲. ام سلمه.....	۳۵
راویان.....	۳۵
۱. یعقوب بن شعیب میثمی.....	۳۵
۲. عبدالله بن زبیر اسدی.....	۳۶
۳. فضیل بن زبیر اسدی، رَسَّان.....	۳۶
۴. مَسْعَدَة بن صَدَقَه عبدی.....	۳۶
۵. صباح بن یحیی مُزَنی.....	۳۷
۶. سَمَاعَة بن مهران.....	۳۷
۷. شُعَیْب حَدَّاد.....	۳۷
۸. جابر بن یزید جُعَفی.....	۳۷
۹. عبد المؤمن بن قاسم.....	۳۸
۱۰. ربیع بن ناجذ اسدی.....	۳۸
۱۱. عبد الرحمن بن سَیَّابَه.....	۳۸
۱۲. عبد الرحیم بن روح قصیر اسدی.....	۳۸
۱۳. عثمان بن عیسی.....	۳۸
۱۴. ابراهیم بن عاصم بن حمید.....	۳۹

۳۹	۱۵. حسان بن مهران.....
۳۹	۱۶. اسحاق بن عمار.....
۳۹	روایات.....
۴۰	الف) جدول روایات.....
۴۱	ب) متن روایات صالح بن میثم.....
۴۲	۲. عمران بن میثم.....
۴۳	مشایخ.....
۴۳	۱. میثم تمار.....
۴۳	۲. امام سجاد (علیه السلام).....
۴۳	۳. امام باقر (علیه السلام).....
۴۴	۴. امام صادق (علیه السلام).....
۴۴	۵. عبایه بن ربیع اسدی.....
۴۴	۶. مالک بن ضمره زواسی.....
۴۴	۷. منهل بن عمرو اسدی.....
۴۵	۸. یریم بن علاء کوفی.....
۴۵	۹. صالح بن میثم.....
۴۵	۱۰. علیم بن قیس کندی.....
۴۵	راویان.....
۴۵	۱. یعقوب بن شعیب میثمی.....
۴۶	۲. زیاد بن منذر همدانی.....
۴۶	۳. ابان بن تغلب بکری.....
۴۶	۴. فضیل بن زبیر اسدی.....
۴۶	۵. ابو خالد محمد بن مهاجر.....
۴۷	۶. موسی بن اُکیل ثُمیری.....
۴۷	۷. ولید بن یسار همدانی.....
۴۷	۸. علی بن مغیره.....
۴۷	۹. صالح صیرفی.....
۴۷	۱۰. ابو کُهمس.....
۴۷	۱۱. عبدالرحمن بن سیّابه.....
۴۸	۱۲. ابوبصیر اسدی.....
۴۸	۱۳. عبدالغفار بن قاسم انصاری.....
۴۸	۱۴. حرز بن عبدالله سجستانی.....
۴۸	روایات.....
۴۹	جدول روایات.....
۵۰	موضوع و متن روایات.....

۵۰	۳. شعیب بن میثم.....
۵۱	روایات.....
۵۱	۴. یعقوب بن میثم.....
۵۲	روایات.....
۵۳	۵. حمزة بن میثم.....
۵۳	تحلیل روایات فرزندان میثم.....
۵۴	الف) علی (علیه السلام) و فضایل آن حضرت.....
۵۵	ب) قیام قائم.....
۵۶	ج) شیعیان.....
۵۶	د) امام حسین (علیه السلام).....
۵۷	ه) میثم تمار.....
۵۷	و) اخلاق.....
۵۷	ز) دیگر روایات.....

فصل دوم: نوادگان میثم تمار

۶۱	الف) خانواده شعیب بن میثم.....
۶۲	۱. یعقوب بن شعیب بن میثم، ابومحمد.....
۶۴	مشایخ.....
۶۴	راویان.....
۶۵	۱. صفوان بن یحیی یثاع سائری.....
۶۵	۲. علی بن نعمان اعلم نخعی.....
۶۵	۳. ابان بن عثمان احمر.....
۶۶	روایات.....
۷۱	۲. ابراهیم بن شعیب بن میثم.....
۷۲	مشایخ.....
۷۲	راویان.....
۷۳	روایات.....
۷۳	۳. اسماعیل بن شعیب بن میثم.....
۷۴	۴. اسحاق بن شعیب بن میثم اسدی.....
۷۵	ب) خانواده عمران بن میثم.....
۷۵	۱. یوسف بن عمران بن میثم.....
۷۵	روایات.....
۷۵	۲. یونس بن عمران بن میثم.....
۷۶	ج) خانواده صالح بن میثم.....
۷۶	۱. عقبه بن صالح بن میثم.....

۷۶	۲. هارون بن صالح بن میثم.....
۷۶	د) فرزندان محمد بن میثم.....
۷۶	۱. علی بن محمد بن میثم.....

فصل سوم: نییرگان (احفاد) میثم

۷۹	۱. محمد بن یعقوب بن شعیب.....
۸۰	۲. سُبْرَة بن یعقوب بن شعیب.....
۸۰	۳. علی بن اسماعیل بن شعیب بن میثم.....
۸۲	فعالیت‌های علمی.....
۸۴	کتاب‌ها.....
۸۵	مناظرات.....
۸۹	آرا و دیدگاه‌ها.....
۸۹	امامت.....
۹۰	تجسیم.....
۹۱	ارادم.....
۹۲	ایمان.....
۹۲	مشایخ.....
۹۲	۱. اسماعیل بن شعیب.....
۹۳	۲. حبیب بن مُعَلَّل خثعمی.....
۹۳	۳. ربیع بن عبدالله.....
۹۴	۴. ابوالجارود زیاد بن منذر.....
۹۴	۵. عبدالاعلی بن اعین مولی آل سام.....
۹۴	۶. عبدالله بن طلحه نَهْدی.....
۹۴	۷. علی بن موسی الرضا علیه السلام
۹۵	۸. فضیل بن زبیر رَسَّان.....
۹۵	۹. ابوجعفر محمد بن حکیم خثعمی.....
۹۶	راویان.....
۹۶	۱. ابوعثمان مازنی.....
۹۶	۲. صفوان بن یحیی.....
۹۷	۳. علی بن مهزیار.....
۹۷	۴. حسین بن سعید اهوازی.....
۹۷	۵. حسن بن راشد طقاوی بصری.....
۹۷	۶. ابن شَبَه ثُمیری.....
۹۷	۷. ابوالعیناء محمد بن قاسم ضریر نحوی (م ۲۸۲ق).....
۹۷	۸. عباس بن میمون.....

۹۸		علی بن اسماعیل دیگر: علی بن اسماعیل بن عیسی اشعری
۹۹		موضوع روایات
۱۰۲		۴. حسن بن اسماعیل بن شعیب بن میثم
۱۰۴		۵. حسین بن اسماعیل بن شعیب بن میثم
۱۰۴		۶. احمد بن حسن بن اسماعیل بن شعیب بن میثم تمار، میثمی، ابو عبدالله
۱۰۴		نام و نسب
۱۰۵		گرایش مذهبی
۱۰۶		آثار
۱۰۷		مشایخ
۱۰۷		۱. ابان بن عثمان احمر بجلي (درگذشت اواخر قرن دوم)
۱۰۸		۲. معاویه بن وهب بجلي
۱۰۸		۳. علی بن ابی حمزه بطائنی
۱۰۸		۴. کتاب مشترک مشمعل بن سعد اسدی و حکم بن سعد اسدی
۱۰۹		۵. انتقال کتاب و میراث حدیثی احمد بن حسن میثمی
۱۱۰		حلقه نخست: مدرسه کوفه
۱۱۰		۱. حسن بن محمد بن سماعه کندی
۱۱۱		۲. یعقوب بن یزید انباری
۱۱۱		۳. حسن بن حسین لؤلؤئی
۱۱۱		۴. محمد بن حسین بن ابی الخطاب
۱۱۱		۵. ابراهیم بن هاشم قمی
۱۱۲		۶. محمد بن علی صیرفی، ابوسمینه
۱۱۲		۷. احمد بن محمد بن عیسی اشعری
۱۱۲		۸. محمد بن عیسی بن عبید یقطینی
۱۱۳		۹. محمد بن اورمه قمی
۱۱۳		۱۰. محمد بن حسن بن زیاد
۱۱۴		۱۱. عبیدالله بن احمد بن نهیک نخعی
۱۱۴		تحلیل و جمع‌بندی حلقه نخست راویان
۱۱۵		حلقه دوم: مدرسه قم
۱۱۵		۱. حمید بن زیاد کوفی
۱۱۶		۲. عبدالله بن جعفر حمیری / قرب الاسناد
۱۱۶		۳. احمد برقی / محاسن
۱۱۷		۴. صفار قمی / بصائر الدرجات
۱۱۷		۵. سعد بن عبدالله اشعری قمی
۱۱۸		تحلیل و جمع‌بندی حلقه دوم راویان
۱۱۹		حلقه سوم: مدرسه بغداد

۱. کلینی / الکافی.....	۱۱۹
۲. ابن همام اسکافی / منتخب الانوار.....	۱۲۰
۳. نعمانی / الغیبه.....	۱۲۱
۴. ابن قولویه / کامل الزیارات.....	۱۲۲
۵. شیخ صدوق / من لا یحضره الفقیه.....	۱۲۲
۶. طوسی / تهذیب الاحکام.....	۱۲۴
چرخه انتقال.....	۱۲۵
موضوع روایات.....	۱۳۰
ویژگی های روایات احمد بن حسن میثمی.....	۱۳۱
الف) قلمرو علم ائمه.....	۱۳۱
ب) جانشینی ائمه.....	۱۳۲
ج) قائم و ویژگی های وی.....	۱۳۳
د) روایات تاریخی درباره اهل بیت.....	۱۳۴
۷. اسماعیل بن حسن بن اسماعیل بن شعیب بن میثم تمار.....	۱۳۹
۸. علی بن حسن بن اسماعیل بن شعیب میثمی.....	۱۳۹
۹. محمد بن احمد بن حسن بن اسماعیل بن شعیب میثمی.....	۱۴۰
۱۰. محسن بن احمد میثمی.....	۱۴۰
۱۱. علی بن اسماعیل بن صالح بن میثم.....	۱۴۰
۱۲. محمد بن اسماعیل میثمی.....	۱۴۲
۱۳. کلثم بنت یوسف بن عمران بن میثم.....	۱۴۲
دیگر وابستگان.....	۱۴۳
۱. ابان بن عمر.....	۱۴۳
۲. محمد بن حسن میثمی.....	۱۴۴
۳. ابراهیم بن نصر، از فرزندان میثم تمار.....	۱۴۴
ارتباط خاندان میثم با خاندان های دیگر.....	۱۴۵
تشابهات و انتساب های نادرست.....	۱۴۵
۱. علی بن مُتِیْم وابسته خاندان برمکی.....	۱۴۵
۲. احمد بن میثم بن ابی نعیم الفضل بن دکین.....	۱۴۶
۳. میثم راوی اخبار بنو اسرائیل.....	۱۴۶
۴. میثم مردی از اصحاب رسول الله ﷺ.....	۱۴۶
نتیجه گیری.....	۱۴۷
پیوست ها: مسند خاندان میثم.....	۱۴۹
پیوست اول: متن روایات میثم تمار.....	۱۴۹
۱. پیشگویی شهادت امام حسین (علیه السلام) / امام علی (علیه السلام).....	۱۵۰
۲. قاتلان امام حسین (علیه السلام) / امام علی (علیه السلام).....	۱۵۰

۱۵۰	۳. غارات معاویه / امام علی (علیه السلام).....
۱۵۱	۴. پیشگویی شهادت میثم تمار / امام علی (علیه السلام).....
۱۵۱	۵. مسخ شدن منکران ولایت / امام علی (علیه السلام).....
۱۵۱	۶. زنده کردن مرده / امام علی (علیه السلام).....
۱۵۲	۷. فضل مسجد کوفه / امام علی (علیه السلام).....
۱۵۲	۸. پیشگویی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از تولد جعفر صادق (علیه السلام) و جعفر کذاب / رسول الله (صلی الله علیه و آله).....
۱۵۲	پیوست دوم: متن روایات صالح بن میثم.....
۱۵۲	۱. مودت اهل بیت.....
۱۵۳	۲. دشواری فهم سخن اهل بیت.....
۱۵۳	۳. سزای انکار ولایت علی (علیه السلام).....
۱۵۳	۴. ضربت خوردن و شهادت علی (علیه السلام).....
۱۵۳	- هشدار ابن ملجم به امام علی (علیه السلام).....
۱۵۳	- ضربت خوردن امام علی (علیه السلام) در نماز.....
۱۵۴	- دستگیری ابن ملجم.....
۱۵۴	۵. سخن امام باقر (علیه السلام) درباره زمان قیام قائم.....
۱۵۴	۶. سخن امام باقر (علیه السلام) درباره فاصله قیام قائم و قتل نفس زکیه.....
۱۵۴	۷. دابة الارض بودن امام علی (علیه السلام) در روایت امام باقر (علیه السلام).....
۱۵۵	۸. رجعت.....
۱۵۵	۹. محبت امام باقر (علیه السلام) نسبت به میثم و فرزندش، صالح بن میثم.....
۱۵۵	۱۰. نهی امام باقر (علیه السلام) از شهادت دروغ.....
۱۵۵	۱۱. علم نوح.....
۱۵۵	۱۲. غذا دادن به مسلمان.....
۱۵۶	۱۳. غذا دادن به مسلمان.....
۱۵۶	۱۴. تکمیل شدن ایمان از منظر امام صادق (علیه السلام).....
۱۵۶	۱۵. جایگاه زائران امام حسین (علیه السلام) در روز قیامت.....
۱۵۶	۱۶. روایت من کنت مولاه.....
۱۵۶	۱۷. فرمان خداوند به پیامبر بر گرامی داشت علی (علیه السلام).....
۱۵۷	۱۸. دستور به قتل فرد جدا شده از جامعه.....
۱۵۷	۱۹. سخن علی (علیه السلام) درباره ذو النذیه.....
۱۵۷	۲۰. افراط در حب و بغض علی (علیه السلام).....
۱۵۸	۲۱. جزای محبت و دشمنی با علی (علیه السلام).....
۱۵۸	۲۲. رجعت.....
۱۵۸	۲۳. کرامت امام حسین (علیه السلام) در شفای حبابه و البیه.....
۱۵۹	۲۴. فضایل علی (علیه السلام) به زبان رسول الله (صلی الله علیه و آله).....
۱۵۹	۲۵. پیشگویی میثم از مرگ معاویه.....

۱۵۹	۲۶. رستگاری شیعیان علی علیه السلام
۱۶۰	۲۷. پوشش علی علیه السلام
۱۶۰	۲۸. علی علیه السلام مانند کعبه.....
۱۶۰	۲۹. خضاب‌گذاری محمد بن حنفیه بر مادر خود.....
۱۶۰	۳۰. نقل فضایل علی علیه السلام
۱۶۱	پیوست سوم: متن روایات عمران بن میثم.....
۱۶۱	۱. سنگسار زن اقرارکننده به زنا.....
۱۶۱	۲. دشمنی منافقان و فاسقان با علی علیه السلام
۱۶۲	۳. جایگاه زائران امام حسین علیه السلام در روز قیامت.....
۱۶۲	۴. تکذیب انبیا.....
۱۶۲	۵. فراگیر شدن دعوت پیامبر.....
۱۶۲	۶. تمسخر جانشینی علی علیه السلام از سوی قریش.....
۱۶۲	۷. ابطال سحر با نوشتن عوذ.....
۱۶۳	۸. نزول سوره روم درباره بنو هاشم و بنو امیه.....
۱۶۳	۹. وصف دابة الارض از سوی امام علی علیه السلام
۱۶۳	۱۰. علم گسترده امام علی علیه السلام
۱۶۳	۱۱. اهل بیت همچون ستارگان.....
۱۶۴	۱۲. علی علیه السلام برادر پیامبر و سید وصیین.....
۱۶۴	۱۳. لزوم امام برای جامعه از منظر امام علی علیه السلام
۱۶۴	۱۴. نشانه‌های آخر الزمان.....
۱۶۵	۱۵. وضعیت امام علی علیه السلام همچون یعقوب علیه السلام
۱۶۵	۱۶. بر فطرت بودن شیعیان امام حسین علیه السلام
۱۶۵	۱۷. سؤال پیامبر صلی الله علیه و آله از امت درباره ثقلین.....
۱۶۵	۱۸. همانندی شیعیان در صفات با زنبور عسل.....
۱۶۶	۱۹. زمان قیام قائم.....
۱۶۶	۲۰. امام علی علیه السلام در کنار پیامبر در جمع انبیا.....
۱۶۷	۲۱. علی علیه السلام اولین مسلمان.....
۱۶۷	۲۲. علی علیه السلام اولین مؤمن.....
۱۶۷	۲۳. گزارش حوادث مربوط به شهادت میثم.....
۱۶۸	۲۴. دستور قتل عمر بن سعد از سوی مختار.....
۱۶۸	پیوست چهارم: متن روایات یعقوب بن شعیب.....
۱۶۸	وضو.....
۱۶۹	غسل جنابت.....
۱۶۹	نماز.....
۱۶۹	نماز - تشهد.....

۱۷۰	نماز - سلام
۱۷۰	نماز در کشتی
۱۷۰	نماز مسافر
۱۷۰	نماز مستحبی
۱۷۱	زکات
۱۷۱	حج گزاری - حج تمتع
۱۷۲	حج گزاری - احرام
۱۷۲	حج گزاری - محرمات احرام
۱۷۳	حج گزاری - لباس احرام
۱۷۳	حج گزاری - دست کشیدن به حجرالاسود
۱۷۴	حج گزاری - دعا بر صفا و مروه
۱۷۴	حج گزاری - رمی جمره
۱۷۴	حج گزاری - زیارت خانه خدا
۱۷۵	خوردنی ها - خوردن هندباء
۱۷۵	خوردنی ها - خوردن جرجیر
۱۷۵	خوردنی ها - نظافت دهان
۱۷۵	خوردنی ها - فواید نمک
۱۷۵	خوردنی ها - بچه شتر
۱۷۶	خوردنی ها - شراب نوشی
۱۷۶	خرید و فروش
۱۷۹	قرض
۱۷۹	رهن
۱۷۹	اجاره
۱۸۰	شیر دادن
۱۸۰	طلاق
۱۸۰	عتق
۱۸۱	خلع
۱۸۱	مزارعه
۱۸۲	لقطه
۱۸۲	تفسیر قرآن
۱۸۷	اهل بیت - ویژگی ها و اوصاف امیر مؤمنان (علیه السلام)
۱۸۸	اهل بیت - ضرورت امام
۱۸۸	اهل بیت - ویژگی ها و اوصاف امیر مؤمنان (علیه السلام)
۱۸۸	اهل بیت - استمرار امامت
۱۸۸	اهل بیت - قیام قائم

۱۸۹	اهل بیت - قیام امام حسین (علیه السلام)
۱۸۹	اهل بیت - ظهور قائم
۱۸۹	اهل بیت - جانشین امام صادق (علیه السلام)
۱۹۰	اهل بیت - جایگاه اهل بیت
۱۹۰	اهل بیت - قیام قائم
۱۹۰	اهل بیت - حدیث ولایت
۱۹۰	اهل بیت - وصف دابه الارض
۱۹۱	اهل بیت - اقدامات محمد بن حنفیه
۱۹۱	اهل بیت - مخالفان اهل بیت
۱۹۱	اهل بیت - سنت حسنین (علیهم السلام)
۱۹۲	انبیا - زندانی شدن یوسف
۱۹۲	انبیا - ادیان الهی
۱۹۲	اخلاق - تقوی
۱۹۲	اخلاق - ملاقات دوستان
۱۹۲	اخلاق - عاق والدین
۱۹۳	اخلاق - پیچیده بودن انسان
۱۹۳	اخلاق - اثر گناهان
۱۹۳	اخلاق - چهار دستور مهم
۱۹۴	اخلاق - پذیرش عمل مؤمنان
۱۹۴	اخلاق - ابتلای مؤمنان
۱۹۴	اخلاق - وصف دوزخ
۱۹۴	دعا - دعای امام علی (علیه السلام) در صفین
۱۹۵	دعا - دعای امام صادق (علیه السلام)
۱۹۵	دعا - امام صادق (علیه السلام)
۱۹۶	تعویذ
۱۹۶	صالح بن میثم - امام باقر (علیه السلام)
۱۹۷	خبر غیبی میثم
۱۹۷	سفارش امام علی (علیه السلام) به انصاف
۱۹۷	پیوست پنجم: متن روایات ابراهیم بن شعیب
۱۹۷	فطرس ملک
۱۹۸	کمک به پدر
۱۹۸	دعا برای برادران
۱۹۸	خبر دادن امام رضا (علیه السلام) از فرزندان ابراهیم
۱۹۹	زمان ظهور قائم
۱۹۹	پیوست ششم: متن روایات یوسف بن عمران

۱۹۹	پیشگویی امام علی (علیه السلام) از شهادت میثم
۲۰۰	رابطه میان بنده و خدا
۲۰۰	پیوست هفتم: متن روایات علی بن اسماعیل میثمی
۲۰۰	صبر و بلا
۲۰۱	بطلان نرد و شطرنج
۲۰۱	منکران حقوق اهل بیت
۲۰۱	فضیل بن یسار از اهل بیت
۲۰۱	سبب قیام نکردن امام علی (علیه السلام) پس از پیامبر (صلی الله علیه و آله)
۲۰۲	عنایت خدا به بندگان
۲۰۲	اهمیت دعا
۲۰۲	مشرک بودن خوارج
۲۰۲	کامل بودن کتاب و سنت
۲۰۳	کامل بودن سنت
۲۰۳	عدم پذیرش پرداخت زکات زیدیه
۲۰۳	محدوده عورت
۲۰۴	گناه روزه مسافر
۲۰۴	پرهیز ائمه از رأی
۲۰۴	علم نوح (علیه السلام) بر پایه اخبار الهی
۲۰۴	اوصاف نجمه، مادر امام رضا (علیه السلام)
۲۰۵	تولد ویژه امام رضا (علیه السلام)
۲۰۵	اوصاف تکتیم، مادر امام رضا (علیه السلام)
۲۰۶	سفارش پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مدارا و پیوند
۲۰۶	خوش صوتی پیامبران
۲۰۶	نفس ها به دست خدا
۲۰۷	سؤال منصور عباسی از میزان زکات
۲۰۷	طلاق همسر امام باقر (علیه السلام) به جهت گرایش به خوارج
۲۰۷	نظر امام علی (علیه السلام) درباره شرف و مروءه و عقل
۲۰۸	علاقه رسول الله (صلی الله علیه و آله) به گوشت
۲۰۸	عالم حجت خدا بر روی زمین
۲۰۸	لعن محمد بن فرات از سوی امام رضا (علیه السلام)
۲۰۹	قرائت قرآن امام باقر (علیه السلام)
۲۰۹	نفرین امام صادق (علیه السلام)
۲۰۹	دعای بلند امام علی (علیه السلام) در مسجد جعفی
۲۱۰	تمجید امام علی (علیه السلام) از صعصعه بن صوحان
۲۱۰	علی (علیه السلام) امیر مؤمنان

۲۱۰	احکام اجتماعی اسلام.....
۲۱۱	فضیلت صلوات بر پیامبر ﷺ.....
۲۱۱	نهی از قسم دروغ و زنا.....
۲۱۱	عدم امکان رویت خدا با چشم.....
۲۱۱	آشنایی امام سجاد علیه السلام به زبان حیوانات.....
۲۱۲	سفارش پیامبر ﷺ به فاطمه علیها السلام برای مراعات معروف.....
۲۱۲	دعای امام سجاد علیه السلام.....
۲۱۲	صدقه امام سجاد علیه السلام در ماه رمضان.....
۲۱۳	قرائت سوره جمعه در نماز روز جمعه.....
۲۱۳	سودمندی نماز و روزه از طرف میت.....
۲۱۳	حجاب کنیز.....
۲۱۳	تبدیل سنگ ریزه به طلا به دست امام علی علیه السلام.....
۲۱۴	غسل میت زن نا محرم.....
۲۱۴	غسل جنابت مریض.....
۲۱۴	وقت نماز مغرب.....
۲۱۵	مراعات مردم در مجامع عمومی.....
۲۱۵	حد آبجو و شراب.....
۲۱۵	نهی از پراکندن فاحشه.....
۲۱۵	پیوست هشتم: متن روایات احمد بن الحسن میثمی.....
۲۱۶	* ابان بن عثمان احمر.....
۲۱۶	۱. آشنایی امام باقر علیه السلام به زبان ها.....
۲۱۶	۲. قربانی در حج.....
۲۱۷	۳. حیوانات نجس خوار.....
۲۱۷	۴. کنیز مشترک.....
۲۱۷	۵. قتل دسته جمعی.....
۲۱۷	۶. اوقات نماز.....
۲۱۷	۷. زمان نماز مغرب.....
۲۱۸	۸. نماز میت.....
۲۱۸	۹. برائت جویی.....
۲۱۸	۱۰. اقرار به بردگی.....
۲۱۸	۱۱. چگونگی خواندن سوره توحید.....
۲۱۸	۱۲. حنوط میت.....
۲۱۹	۱۳. چیدن مو و ناخن میت.....
۲۱۹	۱۴. وارد شدن به قبر میت.....
۲۱۹	۱۵. حج گزاری.....

۲۱۹	۱۶. شفعه.....
۲۱۹	۱۷. زنا.....
۲۲۰	۱۸. زمان ازدواج.....
۲۲۰	۱۹. ذبح حیوانات.....
۲۲۰	۲۰. خرید و فروش لباس.....
۲۲۰	۲۱. ارث مولی.....
۲۲۱	۲۲. ارث ملل مختلفه.....
۲۲۱	۲۳. مجسمه سازی.....
۲۲۱	۲۴. تعزیر افترا زننده.....
۲۲۱	۲۵. درخواست از خداوند.....
۲۲۱	۲۶. قتل خطا.....
۲۲۲	۲۷. قتل اهل ذمه.....
۲۲۲	۲۸. عاقله- قاتل فراری.....
۲۲۲	۲۹. شهادت شریک.....
۲۲۲	۳۰. جنگ احد و شجاعت علی (علیه السلام).....
۲۲۳	۳۱. آزمایش مردم.....
۲۲۳	۳۲. جبران کاستی‌های دنیا در آخرت.....
۲۲۴	۳۳. اجاره.....
۲۲۴	۳۴. شکایت فاطمه (علیها السلام) از مردم.....
۲۲۴	۳۵. شهادت جعفر بن ابی طالب.....
۲۲۴	۳۶. کفالت.....
۲۲۵	* معاویه بن وهب.....
۲۲۵	۳۷. تصرف زمین دیگران.....
۲۲۵	۳۸. پذیرش شهادت.....
۲۲۵	۳۹. وقت نماز ظهر.....
۲۲۵	۴۰. وقت نماز ظهر.....
۲۲۵	۴۱. نماز در غیر وقت.....
۲۲۶	۴۲. حج- کوچ از منی.....
۲۲۶	۴۳. تجارت.....
۲۲۶	۴۴. فروش روغن نجس.....
۲۲۶	۴۵. وفات زوج.....
۲۲۷	۴۶. طلاق مریض.....
۲۲۷	۴۷. شهادت بر میراث.....
۲۲۷	* فیض بن مختار.....
۲۲۷	۴۸. کتاب‌های انبیا نزد اهل بیت.....

۲۲۷	۴۹. امامت امام کاظم علیه السلام
۲۲۸	۵۰. امامت امام کاظم علیه السلام
۲۲۸	* حسین بن ابی العرندس
۲۲۸	۵۱. جانشینی امام کاظم علیه السلام
۲۲۹	۵۲. کم بودن حاجیان واقعی
۲۲۹	۵۳. افطار روزه
۲۲۹	* ابراهیم بن مهزم
۲۲۹	۵۴. آداب غذا خوردن - دعای سفره
۲۲۹	۵۵. علم غیب ائمه
۲۳۰	۵۶. حجامت پیامبر صلی الله علیه و آله
۲۳۰	* محمد بن اسحاق
۲۳۰	۵۷. جانشینی امام کاظم علیه السلام
۲۳۰	۵۸. شانه زدن
۲۳۰	* یعقوب بن شعیب
۲۳۰	۵۹. شکر گزاری
۲۳۱	۶۰. فضل قرآن
۲۳۱	* علی الازرق
۲۳۱	۶۱. شهادت امام حسین علیه السلام
۲۳۱	* ابوالحسن شعیری
۲۳۱	۶۲. عظمت خداوند
۲۳۲	* ابومریم انصاری
۲۳۲	۶۳. دعا هنگام غذا خوردن
۲۳۲	منصور بن یونس
۲۳۲	۶۴. آشنایی امام سجاد علیه السلام به زبان حیوانات
۲۳۲	* صالح
۲۳۳	* ربیع بن عبدالله
۲۳۳	۶۵. اهمیت دعا
۲۳۳	* سکین بن عمار ثقفی
۲۳۳	۶۶. آداب غذا خوردن - نمک
۲۳۳	* عبدالرحمن بن زید بن اسلم
۲۳۳	۶۷. خوردنی‌ها - مسکرات
۲۳۳	* مفضل بن صالح
۲۳۳	۶۸. صله رحم
۲۳۴	* حسن بن محبوب
۲۳۴	۶۹. زنده شدن زمین با قائم

۲۳۴	* حسن بن اسماعیل بن شعیب.....
۲۳۴	۷۰. درباره قائم.....
۲۳۴	۷۱. ترک شام خوردن.....
۲۳۵	* عبیدالله بن موسی.....
۲۳۵	۷۲. زمان ظهور قائم.....
۲۳۵	* ابوبصیر.....
۲۳۵	۷۳. اهمیت نماز.....
۲۳۵	* احمد بن محمد بن عبدالله بن زبیر.....
۲۳۵	۷۴. احکام آب‌ها.....
۲۳۶	* عبدالله بن وضاح.....
۲۳۶	۷۵. امر به اطاعت از ائمه در موضوع جانشینی.....
۲۳۶	* عنبسه عابد.....
۲۳۶	۷۶. نهی از کثرت خنده.....
۲۳۶	۷۷. پرهیز از شوخی.....
۲۳۷	* الفضل بن عبدالملک، ابوالعباس بقباق.....
۲۳۷	۷۸. صلح در دعوا.....
۲۳۷	* یونس بن یعقوب بجلی.....
۲۳۷	۷۹. شیر دادن.....
۲۳۷	* حسین بن مختار.....
۲۳۷	۸۰. پوشیدنی‌ها- کلام.....
۲۳۷	* علی بن منصور.....
۲۳۷	۸۱. اکرام مؤمن.....
۲۳۸	* حسین بن ابی حمزه.....
۲۳۸	۸۲. اهمیت انفاق.....
۲۳۸	* ابوموسی.....
۲۳۸	۸۳. قرض گرفتن.....
۲۳۸	* زکریا.....
۲۳۸	۸۴. مسواک زدن.....
۲۳۸	* زائده بن قدامه.....
۲۳۸	۸۵. غیبت امام زمان.....
۲۳۹	۸۶. غیبت امام زمان.....
۲۳۹	* حسین بن اسماعیل بن شعیب (عموی احمد).....
۲۳۹	۸۷. پیراهن امام زمان.....
۲۳۹	* علی بن محمد، ابوالحسن.....
۲۳۹	۸۸. علائم ظهور امام قائم.....

۲۳۹	* محمد بن ابی حمزه.....
۲۳۹	۸۹. تفاوت جنگ‌های قائم با جنگ‌های رسول الله.....
۲۴۰	۹۰. طلاق.....
۲۴۰	* سماعه.....
۲۴۰	۹۱. نزول آیه درباره قائم.....
۲۴۰	* محمد بن حسین از ابان.....
۲۴۰	۹۲. قیام قائم از ایام الله.....
۲۴۱	* عبدالله بن فضل هاشمی.....
۲۴۱	۹۳. گرفتاری‌های پیروان حضرت نوح علیه السلام.....
۲۴۱	* حسن واسطی.....
۲۴۱	۹۴. آگاهی یعقوب علیه السلام از زنده بودن یوسف علیه السلام.....
۲۴۱	* محمد بن ابی حمزه.....
۲۴۱	۹۵. علم امام.....
۲۴۲	* محمد بن اسماعیل بن فضل هاشمی.....
۲۴۲	۹۶. امامت امام رضا علیه السلام.....
۲۴۲	* امام رضا علیه السلام.....
۲۴۲	۹۷. حرام و حلال خداوند.....
۲۴۳	* ابومنصور متطبیب.....
۲۴۳	۹۸. پاسخ امام صادق علیه السلام به اوهام ابن ابی العوجاء.....
۲۴۳	* رجل از صادق علیه السلام.....
۲۴۳	۹۹. ثواب بیماری.....
۲۴۳	۱۰۰. رزق خداوند.....
۲۴۳	۱۰۱. علت نام‌گذاری نوح.....
۲۴۴	* رفعه.....
۲۴۴	۱۰۲. آداب غذا خوردن.....
۲۴۴	۱۰۳. دعا هنگام ازدواج.....
۲۴۵	فهرست منابع.....

مقدمه

خاندان میثم تمار از خاندان‌های برجسته شیعی در سه قرن نخست هجری است که نقش مؤثری در انتقال میراث اهل بیت علیهم‌السلام ایفا کردند. هدف این نوشتار، بررسی نقش فرهنگی این خاندان در حفظ و انتقال میراث اهل بیت علیهم‌السلام است. خاستگاه و محل فعالیت اصلی این خانواده، شهر کوفه بود و به سبب پیوند با قبیله بنو اسد که گرایش شیعی داشت، به این طایفه منتسب بودند. میثم تمار، سرسلسله این خاندان و از یاران امام علی علیه‌السلام، نوشته‌ای از سخنان آن حضرت را به یادگار برای فرزندان خود به جای گذاشت. مسیر فرهنگی که میثم پایه‌گذاری کرد، در میان فرزندان و نوادگان وی توسعه یافت و آنان ضمن همراهی با ائمه اطهار علیهم‌السلام به نگارش کتاب‌هایی پرداختند که به تقویت میراث تشیع انجامید. این روند در طول سه قرن نخست هجری استمرار یافت و شاخصه نسل بازمانده میثم، همراهی و همسویی با اهل بیت علیهم‌السلام بود.

با مطالعه روایات باقی‌مانده از خانواده و نوادگان میثم، می‌توان دست‌کم ۲۵ نفر از ایشان را شناسایی کرد که در عرصه فرهنگ و کلام شیعی، نقش برجسته‌ای داشتند و روایات آنان در منابع معتبر شیعی ثبت شده است. از جمله افراد مشهور این خاندان، علی بن اسماعیل میثمی، متکلم نامدار، و احمد بن حسن بن اسماعیل میثمی هستند که در عصر امام کاظم علیه‌السلام و امام رضا علیه‌السلام فعالیت داشتند.

درباره میثم و خانواده وی، نوشته‌های قابل توجهی در اختیار نیست و به‌ویژه آنچه نوشته شده، بیشتر مربوط به بزرگ این خاندان، یعنی میثم تمار است و نقش و سهم فرزندان و نوادگان ایشان، به‌صورت منظم مطالعه نشده است. هشام بن محمد بن سائب کلبی، کتاب مقتل رشید

و میثم و جویریة بن مسهر را نوشت^۱ که در شمار آثار مفقود است. نوشتارهای دیگری از سوی نویسندگان معاصر به نگارش درآمده که دامنه پژوهش ایشان بیشتر میثم تمار است که تأکید ایشان بر تاریخ و تحولات زندگانی سیاسی وی بوده و فاقد نقل و بررسی اخبار است. نوشته‌ها درباره میثم تمار بدین شرح است:

۱. میثم تمار شهید الحق و الولاء، محمد حسین مظفر (۱۳۱۲-۱۳۸۱ق)، نجف: منشورات المطبعة الحیدریه، ۱۳۸۵ق، ۹۲ صفحه. این کتاب به فارسی ترجمه شده است.^۲
۲. میثم تمار، احمد صادقی اردستانی، تهران: نشر مشعر، ۱۳۹۱، ۸۸ صفحه، فارسی.
۳. میثم تمار، محمدباقر بهبودی، منتشره در وبگاه <https://mbehboudi.org/book>.
علاوه بر این، برخی کتاب‌ها، زندگی میثم تمار را به صورت داستانی روایت کرده‌اند که مخاطبان آنها بیشتر نوجوانان هستند.

پژوهش حاضر در سه فصل تنظیم شده است:

فصل نخست، مشتمل بر دو گفتار است. گفتار اول به بررسی زندگی میثم تمار و اخبار برجای مانده از وی اختصاص یافته است. در این بخش، به ویژه اخبار مربوط به شهادت میثم که به تدریج توسعه یافته و با امور غیبی آمیخته شده، مورد تحلیل قرار گرفته است. گفتار دوم به بررسی روایات و اخبار منقول از فرزندان میثم تمار - که چهار نفر بودند به نام‌های صالح، عمران، شعیب و یعقوب - پرداخته است. در این بخش، ضمن بررسی روایات هریک از ایشان، مشایخ و راویان مرتبط نیز مورد بررسی قرار گرفته‌اند تا شیوه و مسیر انتقال اطلاعات در خانواده میثم به روشنی مشخص شود.

فصل دوم، به نوادگان میثم تمار اختصاص یافته است. نوادگان مذکور، در چهار خانواده شعیب، عمران، صالح و محمد دسته‌بندی شده‌اند. در مجموع، نه تن از نوادگان میثم شناسایی شده‌اند که روایات آنان گردآوری و تحلیل شده است. این نوادگان تقریباً همگی از یاران و اصحاب امام صادق (علیه السلام) بوده‌اند و اکثریت روایات منقول از ایشان، برگرفته از امام صادق (علیه السلام) است.

۱. نجاشی، رجال النجاشی، ص ۴۳۵.

۲. مظفر، محمدحسین، میثم تمار سردار سر دار، ترجمه علی اکبر مهدی پور، ناشر: قدیم الاحسان، ۱۳۹۴، رقی، ۲۵۵ صفحه.

فصل سوم، به احفاد و نبیرگان میثم و دیگر اعضای وابسته به این خاندان اختصاص دارد. منابع، از سیزده تن از احفاد میثم تمار نام برده‌اند که در نقل روایات اهل بیت (علیهم‌السلام) نقش داشته‌اند. احفاد میثم تمار، در عصر امامت امام کاظم (علیه‌السلام) و ائمه پس از ایشان زندگی می‌کردند و با آن حضرت ارتباط داشته‌اند. از میان نبیرگان، دو نفر شناخته شده‌ترند که روایات متعددی از آنان نقل شده است. نخست، علی بن اسماعیل بن شعیب بن میثم که در عصر امام کاظم (علیه‌السلام) و امام رضا (علیه‌السلام) می‌زیست و به عنوان متکلم برجسته و از پیروان هشام بن حکم (م ۱۷۹ق) شناخته می‌شود. دوم، احمد بن حسن بن اسماعیل بن شعیب که در همان دوره‌ها می‌زیسته و همانند استاد خود، حسن بن محمد بن سماعه، به وقف گرایش داشته است. روایات متعددی از وی نقل شده است که این روایات، در منابع کهن حدیثی شیعه راه یافته‌اند. علاوه بر نبیرگان میثم تمار، افراد دیگری همچون ابان بن عمر، داماد این خاندان، نیز مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته‌اند.

متن روایات خانواده میثم که در کتاب‌های حدیثی آمده، در پیوست‌ها به تفصیل درج شده است. در اختیار داشتن این متون، ضمن آنکه به گردآوری مسند روایی خانواده میثم کمک می‌کند، امکان پژوهش و ارزیابی‌های دقیق‌تر را برای علاقه‌مندان فراهم می‌نماید.

منصور داداش‌نژاد

فصل اول

میثم تمار و فرزندان

الف) میثم بن یحیی تمار

نام و انتساب

نام. میثم به کسر میم، سکون یاء و فتح ثاء ضبط شده است.^۱ میثم را با میثم که به یک شکل نوشته می شود نباید اشتباه گرفت. به تفاوت این دو، رجال نویسان تصریح کرده و میثم را به ضم میم و تاء مفتوح و یاء مشدد نوشته اند.^۲

کشی، طوسی و نجاشی، نام پدر میثم را یحیی ثبت کرده اند.^۳ با این حال طوسی در یادکرد از حفید میثم، احمد بن حسن، جد او را میثم بن عبدالله تمار نوشته است^۴ که سهو قلم است. این اشتباه، به منابع بعدی، از جمله معالم العلماء ابن شهر آشوب راه یافته^۵ و شوشتری نیز این اشتباه را یادآور شده است.^۶ کنیه میثم، ابوسالم بود. این کنیه را امام علی (علیه السلام) بر او نهاد. با این حال در برخی گزارش ها از او با کنیه ابوجعفر یاد شده است.

انتساب. بیشتر منابع کهن شیعی مانند رجال برقی و کشی، او را بدون انتساب و با لقب تمار و به گونه «میثم التمار» معرفی کرده اند.^۷ میثم، مولای قبیله بنواسد بود.^۸ او را برده زنی از

۱. ابن ماکولا، الاکمال، ج ۷، ص ۲۰۵؛ سمعانی، الانساب، ج ۱۲، ص ۵۱۸.

۲. خطیب بغدادی، تلخیص المتشابه فی الرسم، ج ۱، ص ۲۴۸؛ ازدی، المؤتلف و المختلف، ج ۲، ص ۶۶۱.

۳. طوسی، رجال الکشی، ص ۹؛ طوسی، رجال، ص ۸۱؛ نجاشی، رجال النجاشی، ص ۲۵۱؛ مفید، الاختصاص، ص ۳.

۴. طوسی، فهرست، ص ۲۲.

۵. ابن شهر آشوب، معالم العلماء، ص ۱۲.

۶. شوشتری، قاموس الرجال، ج ۱، ص ۴۲۰.

۷. ر.ک: برقی، رجال البرقی، ص ۷؛ یعقوبی، تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۱۴؛ طوسی، رجال الکشی، ص ۷۹؛ همان، رجال، ص ۹۶.

۸. طوسی، رجال الکشی، ص ۹.

بنواسد نوشته‌اند که امام علی (علیه السلام) وی را خرید و آزاد کرد.^۱ به همین جهت، او و فرزندان او را با انتساب اسدی یاد کرده‌اند. ابن سعد و ابن حجر او را میثم اسدی معرفی نموده‌اند.^۲ انتساب اسدی در نسل‌های بعدی میثم رواج بیشتری یافت. گزارش‌ها بر اینکه میثم «مولا» بوده است تأکید کرده‌اند. به احتمال، پدر او در فتوحات اولیه مسلمانان، اسیر شده و در حمایت بنواسد قرار گرفته است.

علاوه بر انتساب اسدی، میثم با انتساب کنانی و نهروانی نیز یاد شده است. دارقطنی (م ۳۸۵ق)، ابن ماکولا (م ۴۷۵ق) و سمعانی (م ۵۶۲ق) انتساب او را کنانی نوشته‌اند.^۳ کنانه بن خزیمه بن مُدرکه، هم‌عرض بنواسد بن خزیمه بن مدرکه است و در طول آن نیست؛ از این رو وجه انتساب میثم به این تیره مشخص نیست.

در چند روایت، از میثم با انتساب «النهروانی» یاد شده است. در روایتی که کشی از یوسف بن عمران میثمی^۴ و نیز روایتی که خصیبی از ابو حمزه ثمالی نقل می‌کند،^۵ از میثم با انتساب النهروانی یاد شده است. منطقه نهروان که میان بغداد و واسط است، به احتمال، خاستگاه اصلی میثم بوده است. نام فارسی این منطقه، چنان‌که یاقوت حموی نوشته، «جُو رَوان» بوده که به نهروان تعریب شده است.^۶ میثم، عجمی دانسته شده است. بنابر گزارشی، امام علی (علیه السلام) نام او را که والدینش در عجم بدان نهاده بودند باز گرداند. در ادامه همین گزارش، هنگامی که میثم از سوی عبیدالله بن زیاد دستگیر شد، او را عجمی خطاب کرد: «هذا الاعجمی». انتساب او به عجم می‌تواند به جهت ریشه و اصل غیرعربی و ایرانی میثم بوده باشد. لقب «تمار» به معنای خرما فروش برای میثم نیز به جهت شغل وی بوده است. گزارشی حاکی از آن است که میثم در کوفه خرما می‌فروخته است.^۷

۱. مفید، الارشاد، ج ۱، ص ۳۲۳.

۲. ابن سعد، الطبقات الصغیر، ج ۱، ص ۳۴۵؛ ابن حجر، الاصابه، ج ۶، ص ۲۴۹.

۳. دارقطنی، المؤلف و المختلف، ج ۳، ص ۱۴۷۱؛ ابن ماکولا، الاکمال، ج ۷، ص ۲۰۵؛ سمعانی، الانساب، ج ۱۲، ص ۵۱۹.

۴. طوسی، رجال الکشی، ص ۸۳.

۵. خصیبی، الهدایة الکبری، ص ۱۴۸.

۶. یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۵، ص ۳۲۵.

۷. ابن شهر آشوب، مناقب، ج ۲، ص ۳۲۹.

یار امام علی (علیه السلام)

میثم از یاران ویژه و خاص امام علی (علیه السلام) قلمداد شده است. برقی (م ۲۷۴ق)، میثم بن یحیی تمار را از اصحاب امام علی (علیه السلام) و مولی معرفی کرده است.^۱ یعقوبی (م ۲۹۲)، هشت تن از اصحاب امام علی (علیه السلام) که دانش وی را فرا گرفته و به دیگران منتقل کردند نام برده است که میثم تمار در شمار ایشان است.^۲ طوسی در رجال، نام میثم بن یحیی تمار را در شمار راویان از امام علی (علیه السلام) آورده است.^۳ کشی روایتی را از امام کاظم (علیه السلام) نقل کرده است که بیانگر موقعیت ویژه میثم در میان یاران امام علی (علیه السلام) است. بر اساس این روایت، در روز قیامت، یاران خاص پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه صدا زده می شوند که یاران خاص علی (علیه السلام) عبارت اند از: عمرو بن حمق خزاعی، محمد بن ابی بکر، میثم تمار مولی بنی اسد و اویس قرنی.^۴ در گزارشی دیگر، نام میثم در کنار کمیل بن زیاد، اصبع بن نباته، قنبر و رشید هجری به عنوان یاران امام علی (علیه السلام) یاد شده است.^۵ میثم در کنار افرادی همچون عمرو بن حمق خزاعی و رشید هجری، از اصحاب برگزیده امام علی (علیه السلام)^۶ و از سابقان و مقربان آن حضرت شمرده شده اند.^۷ موقعیت میثم در میان اصحاب امام علی (علیه السلام) به گونه ای ترسیم شده است که جبرئیل از او خواست سلام وی را به امام علی (علیه السلام) برساند.^۸

منابع اهل سنت بر روایت میثم از امام علی (علیه السلام) تصریح کرده اند. ابن سعد (م ۲۳۰ق)، نام «میثم الاسدی» را در طبقه دوم کسانی آورده است که بعد از صحابه در کوفه ساکن شدند و از علی (علیه السلام) روایت کردند.^۹ دارقطنی (م ۳۸۵ق) میثم را راوی از علی (علیه السلام) و فرزندان او را جماعتی از شیعه دانسته است.^{۱۰} حسین بن احمد بن عبدالله بن بکیر صیرفی (م ۳۸۸ق) که ذیلی بر

۱. برقی، رجال، ص ۴، ۷.

۲. یعقوبی، تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۱۴.

۳. طوسی، رجال، ص ۸۱.

۴. همان، رجال الکشی، ص ۱۰ و نیز: مفید، الاختصاص، ص ۶۱؛ فتال نیشابوری، روضه الواعظین، ج ۲، ص ۵۹.

۵. عبدالجلیل، نقض، ص ۲۰۸.

۶. مفید، الاختصاص، ص ۳.

۷. همان، ص ۷-۸.

۸. ابن شهر آشوب، مناقب، ج ۲، ص ۲۴۶.

۹. ابن سعد، الطبقات الکبری، ج ۱، ص ۳۴۵.

۱۰. دارقطنی، المؤتلف و المختلف، ج ۳، ص ۱۴۷۱ و ج ۴، ص ۲۱۸۷.

کتاب طبقات مفردة بردیجی داشته، او را به‌عنوان روایت‌گر شیعه (راویة الشیعه) معرفی کرده است.^۱ ابن ماکولا (م ۴۷۵ ق) میثم را به‌عنوان راوی از امام علی (علیه السلام) ذکر می‌کند.^۲ با اینکه میثم از یاران خاص امام علی (علیه السلام) ذکر شده، اما در حوادث عصر آن حضرت، مانند جنگ جمل، صفین و نهروان، هیچ یادی از او نشده و در این حوادث نقشی ایفا نکرده است. به احتمال، بازه زمانی همراهی میثم با امام علی (علیه السلام) در اواخر عمر آن حضرت بوده است. امام علی (علیه السلام) یاران برجسته دیگری همچون عمار بن یاسر و مالک اشتر داشت که در روایات یادشده، از ایشان ذکری به میان نیامده است. این روایات، افرادی را به‌عنوان یاران خاص امام علی (علیه السلام) معرفی کرده‌اند که گرایش‌های زاهدانه داشته و به‌گونه‌ای به دست حاکمان اموی با مظلومیت و به جهت وفاداری به خاندان علی (علیه السلام) به شهادت رسیده‌اند. کمیل بن زیاد، رشید هجری و قنبر غلام علی (علیه السلام) از این جمله هستند که به دست حکمرانانی چون عبیدالله بن زیاد و حجاج بن یوسف ثقفی به شهادت رسیدند.

هرچند در رویدادهای پس از شهادت امام علی (علیه السلام) تا قیام امام حسین (علیه السلام) از میثم یادی نشده، اما همراهی میثم با اهل بیت (علیهم السلام) پس از شهادت امام علی (علیه السلام) استمرار یافته است. طوسی، میثم را از اصحاب امام حسن (علیه السلام) و امام حسین (علیه السلام) بر شمرده است.^۳ برخی، میثم تمار را بواب امام حسن (علیه السلام) دانسته‌اند.^۴ باین حال او هیچ روایتی از امام حسن (علیه السلام) و امام حسین (علیه السلام) نقل نکرده و در حوادث مربوط به دوران ایشان، هیچ اقدامی برای او ثبت نشده است. چنان‌که نام او در شمار کوفیانی همچون سلیمان بن صُرد، مُسَیَّب بن نَجْبه و رفاعه بن شداد که از امام حسین (علیه السلام) برای حضور در کوفه دعوت کردند، نیست. پس از شهادت میثم، او مورد توجه اهل بیت (علیهم السلام) قرار گرفت. بنا بر روایتی، امام باقر (علیه السلام) محبت شدید خود را به میثم و فرزندش، صالح بن میثم، اظهار کرد.^۵

شرح حال میثم، در کتاب‌های رجال کهن اهل سنت، مانند تاریخ الکبیر بخاری، معرفه الرجال یحیی بن معین و الجرح و التعدیل ابن ابی حاتم نیامده است. کتاب‌های دیگری که به

۱. بردیجی، طبقات الاسماء المفردة، ص ۱۲۸.

۲. ابن ماکولا، الاکمال، ج ۷، ص ۲۰۵.

۳. طوسی، رجال، ص ۹۶، ۱۰۵.

۴. ابن شهر آشوب، مناقب، ج ۴، ص ۲۸.

۵. حلی، رجال، ص ۸۸.